

Palliationens mangfoldighed

Workshop d. 25.9.25, kl. 14.15 – 15.15 og 15.45 – 16.45

Landskursus for Fagligt Selskab for Palliationssygeplejersker

Hvor - og hvad så?

Om neuropsykologiske konsekvenser af hjernetumorer og metastaser

Lone Vesterager Martinus

Autoriseret cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen

Center for Hjerneskaide

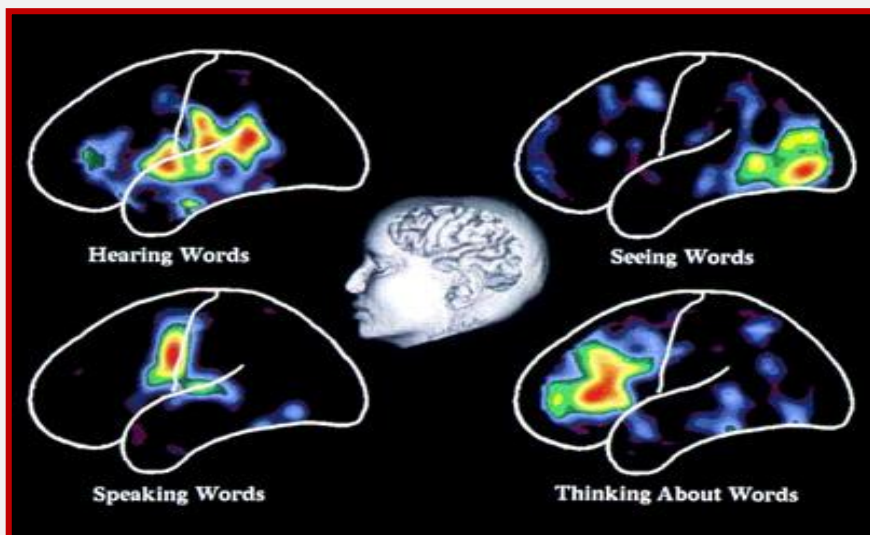
Amagerfælledvej 56a, 2300 København S
www.cfhh.ku.dk

CENTER FOR
HJERNESKAIDE

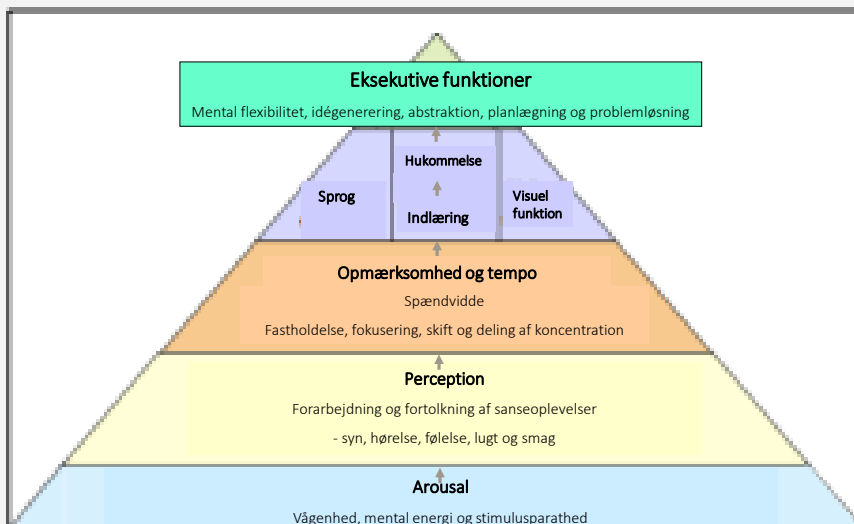

Et par af hjernens funktioner - live

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskaide

De kognitive funktioner

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

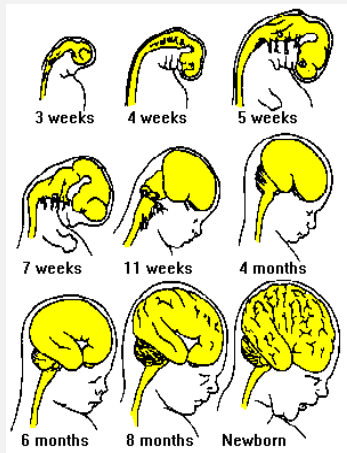
Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

HJERNENS YDRE, KOGNITIVE FUNKTIONER

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

Pandelapperne - de "allersidste" områder i hjernen

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

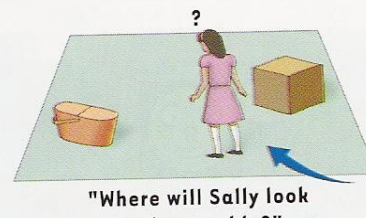
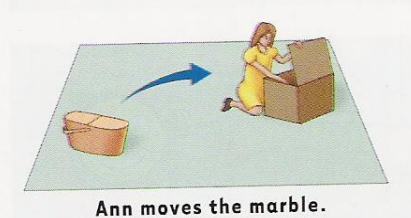
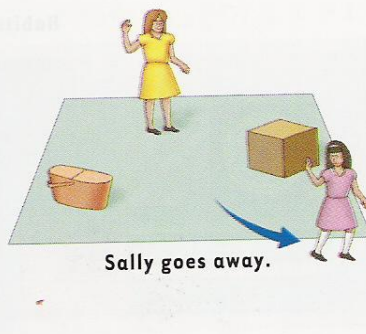
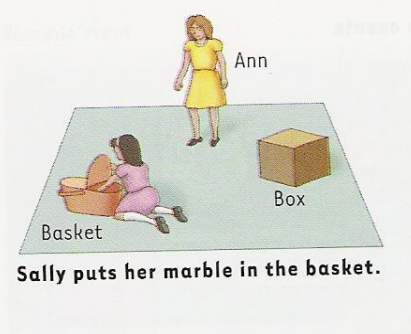
LOKALISATION PANDELAPPERNE

- Ekspressiv/Ikke-flydende afasi (Brocas område i venstre frontallap) og nedsat evne til produktion af prosodi (højre frontallap)
- Påvirket motorik i den kontralaterale side - primær motorisk område
- Påvirket mundmotorik - dysartri
- Påvirket koncentrationsevne og fokuseret opmærksomhed – arbejdshukommelse...afledelighed!
- Påvirkede evner for indlæring af ny information – nedsat/forstyrret arbejdshukommelse
- Påvirket kontrol af følelser og adfærd
- Påvirkede eksekutive funktioner - forringet beslutningsevne, problemløsning, planlægnings- og organiseringssevne
- Påvirkede socialkognitive evner – nedsat forståelse af sociale situationer og mulighed for at indrette adfærd derefter (nedsat impuls kontrol og inhibering af upassende adfærd)
- Påvirket personlighed?

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

Vi ved, at det vi ved, ved andre ikke nødvendigvis (mentalisering)

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

HÅNDTERING AF VANSKELIGHEDER TRÆTHED OG KONCENTRATION

- Hold hyppige pauser, gerne hver halve time eller i al fald én gang i timen (10 minutter) og undgå generelt lange sessioner
- Lad borgeren "holde fri" i pauserne – glem smalltalk!
- Snak med borgeren om hvem der først "opdager" trætheden - personen selv eller omgivelserne?
- Pas på med at bruge lange sætninger (spændviddeproblemer)
- Undgå "mange bolde i luften", tal om én ting ad gangen
- Anmod borgeren om at vente med at fortælle, til han er færdig med det, han er i gang med
- Sluk radio og tv – og egen snak
- Hjælp borgeren med at finde pejlemærker og skriv evt. ned:
- Ud af hoveddør → til venstre → forbi springvandet → Netto

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

SPÆNDVIDDE - ARBEJDSHUKOMMELSE

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

LOKALISATION TINDINGELAPPERNE

- Impressiv/Flydende afasi (Wernickes område i venstre temporallap) og nedsat forståelse af prosodi (højre temporallap)
- Påvirket identificering og kategorisering af objekter
- Påvirket indlæring og genkaldelse af ny information
- Påvirket identificering af følelser hos andre
- Påvirket hukommelse (amnesi)
- Påvirket lugtesans
- Epileptiske episoder

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

HÅNDTERING AF VANSKELIGHEDER **SPROG**

- Sluk radio og tv, når du er der – og hav papir og blyant parat som en selvfølge
- Vær opmærksom på og brug selv mundbevægelser, mimik, tonefald og kropssprog
- Vær tålmodig, bryd ikke ind – lange pauser er OK
- Gør ikke sætningerne færdige for borgeren
- Gentag det, borgeren siger for at være sikker på, at du har forstået ham
- Vær konkret, tal tydeligt og brug korte sætninger ~~”Jeg tror nok, at jeg vist lige tabte vist tråden her”~~
- Lad ikke, som om du forstår noget, du ikke forstår – selv om det kan være fristende
- Spørg ind i kategorier, så der kan svares ”Ja” eller ”Nej”
- Brug eventuelt andre kommunikationsformer, f.eks. ved at tegne, skrive, mime, synge osv.
- Vær opmærksom på, at ekspressiv afasi er forårsaget af en skade i frontalområdet – de eksekutive funktioner kan snildt være påvirkede, herunder initiativ og evne til at bruge alternative kommunikationsmåder

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Mærkeskade

HÅNDTERING AF VANSKELIGHEDER **INDLÆRING OG HUKOMMELSE**

- Vær opmærksom på, om det er opmærksomhedsvanskeligheder eller decideret amnestiske forstyrrelser
- Faste strukturer og rammer, f.eks. stringent brug af kalender, skemaer (afkrydsning på dage og uger), mobiltelefonpåmindelser, minutur, whiteboard etc.
- Anbefal og fasthold faste rutiner både på dags- og ugebasis
- Ved træningsaktiviteter/møder: Sørg for at borgeren får skrevet aftalen ned og følg op på, at aftalen er registreret
- Ved træningsaktiviteter/møde: Præciser dagsordenen klart og tydeligt på skrift og hold dig til den

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Mærkeskade

AMNESTISK SYNDROM

Procedural vs. deklarativ hukommelse

Typisk efter skader i bilaterale temporalområder - specielt det mediale område og Hippocampus

Retrograd amnesi = bagud

dvs. nedsat hukommelse for tidligere oplevelser

Anterograd amnesi = fremad

dvs. nedsat indlæring af ny viden

Påvirker ikke nødvendigvis koncentration og/eller opmærksomhed

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Mindebeskadigelse

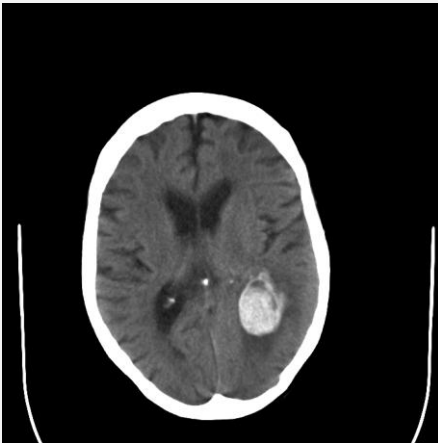
LOKALISATION ISSELAPPERNE

- Påvirket "samkøring" og forståelse af information fra de forskellige sanser – taktilt, visuelt, auditivt samt olfaktorisk (duft) og gustatorisk (smag)
- Påvirkede visuoperceptuelle færdigheder – nedsat genkendelse af objekter (visuel agnosi) og af ansigter (prosopagnosi)
- Påvirket koordinering af bevægelser
- Påvirket spatial og rumretningsforståelse – afstandsbedømmelse, kropspostition, bevægelse mellem objekter og øje-hånd koordination
- Påvirket opmærksomhed omkring den kontralaterale side (neglect/hemi-inattention)
- Påvirket sygdomserkendelse (anosognosi)
- Påvirket opfattelse af indre "følelser" – sult, tørst, smerte, temperatur m.m.

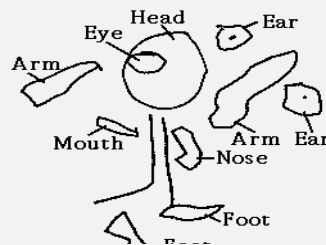
Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Mindebeskadigelse

VISUEL OBJEKT AGNOSI

Typisk efter skader i det højre parietalområde (højre isselap)

Manglende evne for visuel helhedsopfattelse

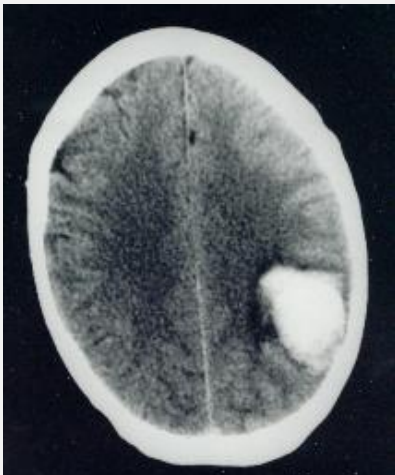
Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Mærkeskade

HÅNDTERING AF VISUEL AGNOSI/APRAKSI

- Træn borgeren i at bruge andre sanser, eks.vis følesansen
- Træn "pejlemærker" i en påklædningsproces (mærket altid i ryggen)
- Skriv på tingene, hvad de er – marker, hvor der skal holdes på dem
- Lad borgeren beskrive sig frem med ord (selvguiding)

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Mærkeskade

NEGLECT

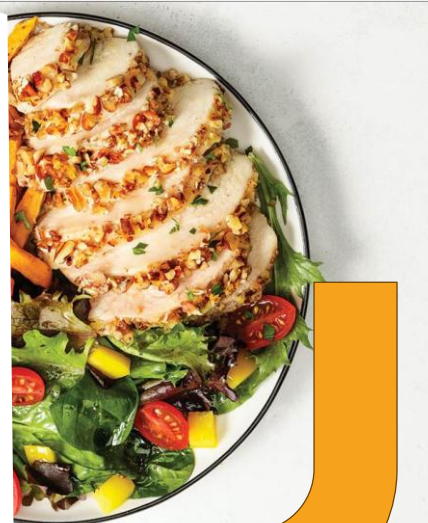
Typisk efter skader i isselappen,
specielt i højre hemisfære

Manglende evne til at "erkende" og opfatte den
ene halvdel (sædvanligvis den venstre) af rummet
og/eller egen person

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

Hvor blev fritterne af, Skat?

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

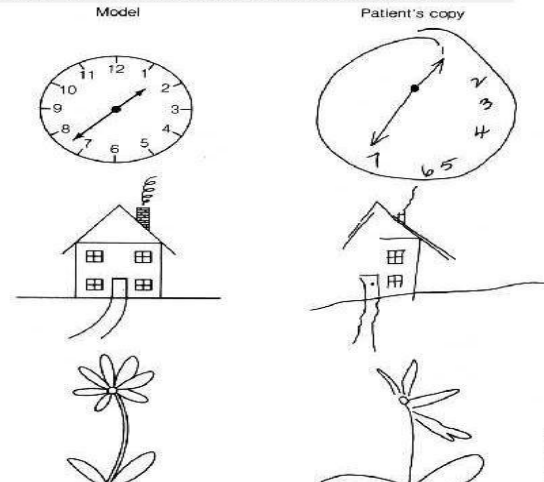
Nå, ja – selvfølgelig!

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

NEGLECT

Figure 13. Drawings by a patient with left-side neglect.

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

HÅNDBTERING AF NEGLECT

- Gør borgeren opmærksom på, at der er noget galt, eks.vis med hygiejnen/påklædningen – afprøv med et spejl
- Spørg "Hvor skal du lede", hvis borgeren savner noget
- Skriv en "opmærksomhedsseddel" eller lav en remse "Kig til venstre...der er en svensker" – overindlær!
- Stimuler fra venstre (hvis aftalt)
- Marker de første 5 ord i alle linier i avisartikler, bøger m.m.
- Sæt rød tape på venstre side af hylder osv.
- Flyt gradvist flere og flere dagligdagsting over i venstre side (hvis aftalt)

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Mærkelapper

LOKALISATION NAKKELAPPERNE

Påvirkede visuelle færdigheder:

- Homonym hemianopsi – "blindhed" for synsfelterne modsat læsionens placering
- Bitemporal hemianopsi – "blindhed" for synsfelternes ydre halvdele (skyklapper)
- Kvadrantanopsi – "blindhed" i et kvadrant af synsfeltet kontralateralt for læsionen
- Skotom – "blindhed" i et lille, ofte afgrænset område af synsfeltet

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Mærkelapper

HURTIG UNDERSØGELSE AF SYNSFUNKTIONEN

- Kan borgere se? Har borgeren briller med?
- Kan borgeren benævne ting i omgivelserne ("Hvad er det?", medens man peger på en stol)?
- Kan borgeren rette opmærksomhed mod navngivne ting i omgivelserne ("Hvor er computeren?")?
- Kan borgeren benævne objekters anvendelse ("Hvad bruger man dén der til?", medens man peger på en kuglepen)?
- Kan borgeren huske visuelt input ("Hvad bad jeg dig om at se på lige før?")?

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

HEMIANOPSI

Agnosi

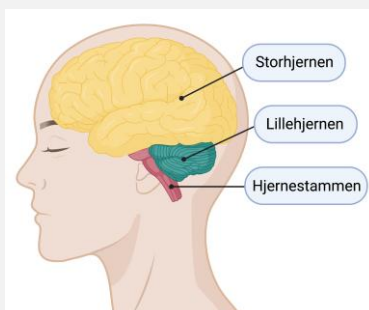
Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

LOKALISATION LILLEHJERNEN

- Påvirket balance
- Påvirket viljestyret motorisk koordination
- Påvirket gangfunktion
- Påvirket initiativ
- Påvirket fingersnilde
- Indirekte påvirkning af de eksekutive funktioner
- Påvirket hukommelse for motoriske sekvenser

LOKALISATION HJERNESTAMMEN

- Påvirket vågenhed/arousal
- Påvirket åndedræt
- Påvirket blodtryk, puls og hjerterytme
- Påvirket gangfunktion
- Påvirket tale- og synkefunktion
- Dobbeltsyn
- Locked-in syndrom

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

ET PAR AFSLUTTENDE RÅD

- Skab ro og uforstyrrelighed omkring Jer
- Vær tålmodig og tal langsomt
- Brug enkle ord og korte sætninger – og lad der være pauser
- Vær konkret – undgå ironi, sarkasme og billedsprog
- Stil et spørgsmål ad gangen
- Brug ikke "Kan du huske..."
- Hold øjenkontakt, men insistér ikke på den
- Opsummer jævnligt og giv aftaler med på skrift
- Brug navne i stedet for stedord ("Tove" fremfor "hun")
- Vær forudsigelig og giv få valgmuligheder
- Brug dit kropssprog til at vise, hvad du taler om
- Tag udgangspunkt i det, der er vigtigt for borgeren og de pårørende
- Vær opmærksom på ressourcerne – **også hos den pårørende**

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsykolog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade

OG HUSK SPØRGSMÅLET: HVOR KOMMER BORGERENS ADFÆRD FRA?

Lone Vesterager Martinus
cand.psych., neuropsycholog, VISO-specialist og leder af undervisningsafdelingen på
Center for Hjerneskade